

2. Денисенко Н., Аксьонова О. Через рух – до здоров'я дітей. – Запоріжжя, 2006.
3. Національна Доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. Бюлетень: Програма підтримки вироблення стратегії реформування освіти. – 2001. – № 1.
4. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред. та упоряд. О.Л.Кононко. - К.: Світич, 2008.
5. Чупаха И.В., Гужаева Е.З., Соколова И.Ю. Здоровьесберегающие технологии в образовательно-воспитательном процессе. – М., 2003.
6. Шалыгина И.В. Динамика показателей двигательной подготовленности детей 4-7 лет. – М., 1973.
7. Шилкова И.К., Большев А.С., Силкин Ю.Р. Здоровьеформирующее физическое развитие. – М., 2001.

SUMMARY

This article includes the material studied and adapted according to the conditions of modern pre-school establishments in accordance with pedagogical technology that shapes children's health, such as recommendations and complex exercises using a ball. It promotes the development of optimal movement in children who are of pre-school age.

Key words: *health formed (Zdoroveformiruyushee) physical development, optimal motor development, basic factors of development, developing motor programs, kinetic factor, health technology.*

ВАЛЕНТИНА ПРИСТУП

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ БАЗОВОЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ «Я У СВІТІ» НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПРИРОДОЮ

Стаття містить методичні рекомендації до укладання конспектів занять із ознайомлення дошкільників з природою, зміст яких відповідає вимогам Базової програми „Я у Світі” і спрямований на реалізацію завдань сфери життєдіяльності „Природа”. Автор пропонує орієнтовні їх зразки на прикладі організації спостережень за зимуючими та перелітними птахами рідного краю у різних вікових групах.

Ключові слова: *пернаті, зимуючі, гніздування, провісники, годівниці, штучні гніздівлі.*

Птахи – невід’ємна частина природи на ділянці дошкільного закладу. Вони привертають увагу дошкільників рухами, голосами, красою. Знання особливостей життя птахів обов’язкове для вихователя, щоб постійно підтримувати у дітей цікавість і виховувати правильне до них ставлення. Навчити дітей бачити і розуміти красу природи, формувати в них бажання оберігати її – основні завдання вихователів дошкільних закладів і батьків. Найдієвіший засіб – залучання дітей до цікавої й доступної діяльності,

різновидом якої є спостереження за птахами і турбота про них. Лише у спілкуванні з живим світом дитина має змогу заглиблюватись у безмежне багатство природних явищ, у їхню невичерпну красу.

Актуальність використання спостережень полягає в тому, що вони включають дитину в діяльність, у комплексі забезпечують всі форми її активності: пізнавальну, емоційно-ціннісну, художньо-естетичну, соціально-моральну, мовленнєву, логіко-математичну, фізичну та сприяють розвитку креативних здібностей.

У процесі проведення означених спостережень за птахами вихователь має можливість реалізувати такі завдання:

- прилучення до усної народної творчості та українського поетичного слова;
- формування екологічної компетентності дитини;
- виховання значущих загальнолюдських цінностей, почуття відповідальності за створення благополуччя живим істотам;
- виховання любові до рідного краю та формування патріотичних почуттів.

Означена проблема досліджувалася в наукових роботах З. Плохій, С. Ніколаєвої, Н. Лисенко, Т. Поніманської, Н. Яришевої.

Наведемо орієнтовний перелік спостережень для ознайомлення дітей із зимуючими та перлітними птахами.

Ранній вік (від 2-3 років)

1. Спостереження за горобцями.
2. Спостереження за синичками.
3. Спостереження за вороною.
4. Спостереження за сорокою.
5. Спостереження за голубом.
6. Порівняльне спостереження за горобцями і голубами.
7. Порівняльне спостереження за горобцями і воронами.
8. Порівняльне спостереження за горобцями і синичками.
9. Спостереження за ластівками.
10. Спостереження за горобцями та горобенятами.

Молодший дошкільний вік (від 3 до 5 років)

1. Спостереження за горобцями.
2. Спостереження за сороками.
3. Спостереження за щоглами.
4. Спостереження за синичками.
5. Спостереження за великою синицею.
6. Спостереження за воронами.
7. Спостереження за голубами.
8. Спостереження за снігурами.
9. Спостереження за галками.
10. Порівняльне спостереження за гавами і воронами.
11. Порівняльне спостереження за горобцями і щигликами.
12. Спостереження за шпаками.

13. Спостереження за ластівками.
14. Спостереження за птахами, які прилітають до годівниці.
15. Порівняльне спостереження за горобцями і синичками.

Дошкільне дитинство (від 6-7 років)

1. Спостереження за снігурами.
2. Порівняльне спостереження за снігурами та воронами.
3. Спостереження за щигликами.
4. Спостереження за дятлами.
5. Спостереження за плискою.
6. Спостереження за зябликами.
7. Спостереження за шишкарями.
8. Спостереження за омелюхами.
9. Спостереження за чечітками.
10. Спостереження за воронами.
11. Спостереження за сороками.
12. Спостереження за горлицею.
13. Спостереження за вівсянками.
14. Спостереження за шпаками і шпаченятами.
15. Спостереження за зозулею.
16. Спостереження за граками.
17. Спостереження за журавлями.
18. Спостереження за лелекою.
19. Спостереження за жайворонками.
20. Спостереження за соловейком.
21. Спостереження за синицею ремез.
22. Спостереження за вухатою совою.
23. Порівняльне спостереження за синицею ремез та голубою синицею.

Основні завдання Базової програми „Я у Світі” з ознайомлення дітей раннього віку (від 2 до 3 років) із зимуючими птахами такі: дитина здатна розрізняти та називати птахів (ластівка, сорока, ворона, голуб, горобець), їх частини тіла (тулуб, голова, хвіст, ноги), характерні зовнішні ознаки (ворона велика, а горобець маленький), їх дії (ходить, стрибає, п’є), трудові дії (годувати). Дорослий збагачує словник дітей звуконаслідувальними словами (цвірінькає, каркає), формує вміння утворювати пестливі слова й розрізняти пари слів (горобець-горобчик, ластівка-ластівочка). Представимо серію орієнтовних конспектів спостережень за горобцями з дітьми раннього віку.

Тема. Спостереження за горобцями (первинне) (див. фото 1).

Мета: розвивати в дітей спостережливість, пам’ять, мислення; виховувати інтерес до птахів; вчити дітей впізнавати та називати пташку, визначати характерні зовнішні ознаки (тулуб, голівка, хвіст, ноги), її дії (стрибає, п’є); збагачувати словник дітей звуконаслідувальними словами (цвірінькає); формувати вміння утворювати пестливі слова (горобець-горобчик).

Хід заняття:

– Діти, послушайте уважно і відгадайте загадку:

Маленький хлопчина

У сірій свитині,
По дворах літає,
Крихти збирає. (Горобчик.)

– А тепер подивіться навкруги і знайдіть цих пташок. Що роблять горобчики? (Горобчики стрибають.) Які звуки вони видають? (Цвір-цвірінь.) Повторіть пісеньку горобчика. А що збирають горобчики? (Горобчики збирають крихти.) А чим вони клюють? (Вони клюють дзьобом.) Який у них дзьоб? Великий чи малий, довгий чи короткий? А хто поклав їм крихти?

– Послухайте вірш:

Горобець біднесенький на віконце сів:
„Їсти, їсти, їстоньки. Холодно джив-джив!
Пожалійте пташку, дайте крихіток,
Я вам зацвірінькаю на увесь садок”.

Доручити дітям посипати горобчикам зерняток. Провести гру «Пташки полетіли». Спонукаати дітей до наслідування рухів горобчиків.

Тема. Спостереження за горобцями (повторне).

Мета: розвивати в дітей спостережливість, пам'ять, мислення; виховувати інтерес до птахів, бажання про них піклуватися; розширити та поглибити знання дітей про зовнішній вигляд пташок, спосіб їх живлення.

Хід заняття:

– Діти, послухайте віршик:

Жили собі два горобчики,
Два маленьких, два гарненьких,
Один – Чик, інший – Чирик,
Обидва разом: «Чик-чирик»!

– Про яких пташок говориться у вірші? Скільки їх жило? Які вони були? Як їх звали? Чи є горобчики у нас на ділянці? Що вони роблять? Що їдять? Якого кольору в них пір'ячко? Яку пісеньку вони співають?

Завершити спостереження імітаційною грою «Я – горобчик».

Тема. Спостереження за горобцями (заклучне).

Мета: розвивати в дітей спостережливість, увагу; виховувати інтерес до птахів; закріпити знання дітей про особливість поведінки птахів, спосіб їх руху та життя; спонукаати дітей піклуватися про птахів.

Хід заняття:

– Діти, послухайте віршик:

По стежині навпростець
Скаче сірий горобець
Що шукає він?
Зернят для своїх горобенят.

– Про кого цей віршик? Як ми лагідно назвемо горобця? (Горобчик.) А зараз подивіться, де сидять наші горобчики? Якого вони розміру? Якого кольору в них пір'ячко? Яку пісеньку вони співають?

Завершити спостереження дидактичною грою «Де горобчик?».

Основні завдання Базової програми „Я у Світі” з ознайомлення дітей молодшого дошкільного віку (від 3 до 5 років) із птахами в осінньо-зимовий

період такі: дитина здатна розрізняти та називати птахів найближчого природного оточення, їх частини тіла (тулуб, голова, хвіст, ноги), характерні зовнішні ознаки, їх дії (ходить, стрибає, п'є), трудові дії (годувати). Дорослий збагачує словник дітей звуконаслідувальними словами (цвірінькає, каркає).

Представимо серію орієнтовних конспектів спостережень за сорокою з дітьми молодшого віку.

Тема. Спостереження за сорокою (первинне) (див. фото 2).

Мета: розвивати в дітей спостережливість, увагу, пам'ять; виховувати бережне і дбайливе ставлення до пернатих друзів; вчити дітей впізнавати та розрізняти сороку серед інших птахів.

Хід заняття:

– Діти, відгадайте, що це за пташка:

Біла латка, чорна латка,
По березі скаче... (сорока).

– Так, діти, це сорока. Зверніть увагу на її забарвлення – біле з чорним. Ось чому й кажуть „біла латка, чорна латка”. Які в сороки за розміром хвіст, голівка, крильця? Якого кольору оперення в сороки на боках? Як називають сороку? (Білобока.) Давайте з вами повторимо потішку:

Сорока-білобока по припічку скакала,
Діткам кашку варила:
– Цьому дам, а цьому не дам,
Дров не рубав, воду не носив, не дам.

Проводиться рухлива гра «Ми сороки-білобоки».

Тема. Спостереження за сорокою (повторне).

Мета: розвивати в дітей спостережливість, увагу; виховувати інтерес до птахів, бажання піклуватися про них; розширювати та поповнювати знання дітей про будову тіла пташки, колір її оперення, поведінку.

Хід заняття:

– Діти, відгадайте:

Біле, як сніг, чорне, як жук,
Вертиться, як біс, і повертає в ліс.
Хто це? (Сорока.)

– Зверніть увагу на сороку. Що вона робить? Як ви гадаєте, чи можна спіймати сороку? Так, не можна, бо сорока надзвичайно хитра й метка (Пояснити дітям, що вона метка тому, що має довгого хвоста, який допомагає їй при польоті). Прислухайтесь і скажіть, які звуки вона видає? Чому сорока так голосно стрекоче? Чого вона злякалась? Як потрібно себе поводити біля птахів?

Завдання на розвиток мовлення: складіть словесний портрет сороки.

Тема. Спостереження за сорокою (заклучне).

Мета: розвивати спостережливість; виховувати дбайливе ставлення до птахів; закріпити та уточнити знання дітей про особливості зовнішнього вигляду пташок та пристосування до умов життя.

Хід заняття:

– Діти, відгадайте загадку:

Як розплющить вранці очі,

То вже цілий день стрекоче:
«Скре-ке-ке та скре-ке-ке»!
Мов пита всіх: «Що таке?»
Всюдисуща й білобока.
Справжня ж назва є ... (сорока).

– Чому сорока стрекоче? Чого вона боїться? Кого вона попереджає про небезпеку? Чим живляться сороки? Що вони найбільше любляють? Чому говорять, що сорока метка? Що їй допомагає в польоті?

Проводиться дидактична гра «Впізнай пташку за описом».

Основні завдання Базової програми „Я у Світі” з ознайомлення дітей старшого дошкільного віку (від 6 до 7 років) із птахами у весняно-літній період такі: дитина оперує назвами птахів, групує їх за характеристикою їжі, що споживають, способом життя (зимуючі-перелітні) та використання їх людиною; називає їх ознаки, дії, вживає слова-назви маленьких істот (горобеня, совеня, шпаченя, вороненя і т.д.).

Примірні конспекти спостережень за птахами у весняно-літній період для дітей (від 6 – 7 років)

Тема. Спостереження за лелекою (первинне).

Мета: розвивати спостережливість, зв'язне мовлення; виховувати шанобливе ставлення до народних символів; сформувати в дітей знання про лелеку, спосіб життя та живлення цього птаха.

Хід заняття:

– Відгадайте загадку:

Ноги як лопати,
Хату поверх хати має,
Рахунок жабам знає. (Лелека.)

– Про кого ця загадка? Який цей птах за розміром? Якого кольору в нього оперення? А якого кольору пір'я на крилах? Якого розміру ноги? А які пальці у лелеки? Полічіть, скільки їх? А якого розміру і кольору дзьоб? Що він їсть? Де живе? Послухайте цікаву розповідь про лелеку. Цей птах великий і красивий, із гарним сніжно-білим оперенням. У народі цей птах – символ родинного вогнища, благополуччя, щастя, птах-оберіг. Люди вважають, якщо птах збудував гніздо в їхній оселі, то ця сім'я буде щаслива. У нас в Україні білих лелек з давніх-давен охороняли, їх вважали провісниками весни, птахами сонця. У народі говорять: «Прилетів лелека – весну приніс здалеку». Як ви розумієте це прислів'я?

Тема. Спостереження за лелекою (повторне).

Мета: розвивати спостережливість, увагу, зв'язне мовлення; виховувати бережне і дбайливе ставлення до птахів; розширити та поглибити знання дітей про спосіб життя та живлення птаха; ознайомити дітей з народними назвами птаха.

Хід заняття:

– Діти, відгадайте загадку:

Відлітають за моря,
У краї далекі,

На будинках гнізда в'ють,
Звуть же їх... (лелеки).

– Так як звуть цих птахів? А як в народі ще називають цих птахів? Так, їх називають бусли, чорногузи, гугайстри, бузьки. А ще діти їх називають птахами сонця. Бо здавна люди їх шанують за подружню вірність, довірливість до людини, вірність місцю, яке вони обирають раз і назавжди.

Тема. Спостереження за лелекою (заключне).

Мета: розвивати спостережливість, увагу, зв'язне мовлення; виховувати бережне і дбайливе ставлення до птахів; закріпити в дітей знання про лелеку, спосіб гніздування, живлення, виведення пташенят.

Хід заняття:

– Діти, відгадайте загадку:

Дивна птаха чорно-біла
У гніздо на хату сіла,
Довгим дзьобом знай гуркоче,
Ніби щось сказати хоче.

– Де ж це ти була?

– Далеко?

– А як звуть тебе? (Лелека.)

– Правильно, це лелека. Де будує гніздо лелека? З чого вона його будує? (З гілочок.) Яке за розміром гніздо? Чи повертається лелека до свого гнізда? Прислухайтесь, чи вона видає звуки? (Ні.) Чому не видає? (Пояснити дітям, що у птахів не розвинені голосові зв'язки, тому вони майже німі. Звернути увагу дітей на пташенят, які виглядають із гнізда.) Хто приносить пташенят їжу? Чим годують самка і самець пташенят? Як люди називають лелек?

Завдання на розвиток мовлення: скласти словесний портрет лелеки.

Наведені вище зразки конспектів занять із спостереження за зимуючими та перелітними птахами містять підбірку народних прикмет, прислів'їв, приказок, загадок, віршів. Вони можуть допомогти вихователю та батькам спланувати та провести спостереження для ознайомлення дітей різних вікових періодів із птахами рідного краю.

Фото 1

Фото 2

Фото 3

ЛІТЕРАТУРА

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред. та упоряд. О.Л.Кононко. – К.: Світич, 2008. – 430 с.
2. Калуська Л.В. Дивокрай. Вибрані дидактико-методичні матеріали у 2-х книгах для працівників дошкільних закладів. Книга перша. – Тернопіль: Мандрівець, 2004. – 320 с.
3. Музиченко Н. Наші пернаті друзі // Дошкільне виховання. – 2007. – № 3. – С.26-27.
4. Яришева Н.Ф. Вони прилітають першими // Дошкільне виховання. – 2004. – № 4. – С.22.
5. Яришева Н.Ф. Воронові // Дошкільне виховання. – 2004. – № 10. – С.26.
6. Яришева Н.Ф. Голуби // Дошкільне виховання. – 2004. – № 9. – С.28.
7. Яришева Н.Ф. День зимових птахів // Дошкільне виховання. – 2004. – № 11. – С.24
8. Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 2008. – 255 с.
9. Яришева Н.Ф. Найкращі співаки // Дошкільне виховання. – 2004. – № 5. – С.13.
10. Яришева Н.Ф. Наші пернаті друзі // Дошкільне виховання. – 2007. – № 3. – С.28.
11. Яришева Н.Ф. Основи природознавства: Природа України: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1995. – 335 с.
12. Яришева Н.Ф. Пернаті друзі біля нас // Дошкільне виховання. – 2004. – № 2. – С.28.

SUMMARY

Methodical recommendations include examples of lesson plans for observation to show children of different ages about the winter and migratory birds of their native land. The content of these lesson plans has a main goal to realize the tasks in the sphere of health, "Nature" by the basic program, "I in the World" about the development of children younger than school age.

Key words: feathered, winter-spending, nesting, messengers, bird-feeders, artificial nests.

ГАННА РУДА

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стаття присвячена актуальній проблемі сьогодення – статевому вихованню дітей дошкільного віку. Автор розглядає проблеми статевого виховання, які направлені на допомогу дитині в засвоєнні рольової статевої поведінки – насамперед, пізнання її моральних норм та поглядів на сім'ю, культуру міжстатевого спілкування, формування її статевої свідомості.

Ключові слова: статеве виховання, статева свідомість, міжстатеве спілкування, дитинство.

Актуальність проблеми. У зв'язку з гуманізацією освіти величезного значення набувають пошуки нових підходів до статевого виховання підростаючого покоління. Проблема статевого виховання дітей дошкільного віку обґрунтована у Коментарі до Базового компонента дошкільної освіти, де наголошується, що формування базису особистісної культури неможливе без своєчасного становлення механізмів статевої диференціації та ідентифікації" [3].

Аналіз досліджень та публікацій. Дослідження вчених (В.Кагана, Н.Дерій, І.Підласого, Т.Поніманської, Л.Олійник та ін.) переконують, що без урахування статі у вихованні конкретної дитини не можна сформувати повноцінну гармонійну особистість. Н.Дерій справедливо зауважує, що відсутність системи статевої просвіти серед дітей та юнацтва, нестача висококваліфікованих педагогів з питань сексології, психології статі, шлюбу та сім'ї негативно позначаються на засвоєнні учнями норм поведінки та самовизначенні особистості у складних питаннях міжстатевого спілкування [1,с.255].

У зв'язку з вищевикладеним, І.Підласий стверджує, що при спільному навчанні і вихованні губляться потенційні можливості дівчаток та хлопчиків [2,с.268]. Статеве виховання невід'ємне від морального, від загальної культури, від норм і правил поведінки прийнятих у суспільстві. Саме тому на сучасному